

Напрямки підвищення ефективності діяльності промислових підприємств

DIRECTIONS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті визначено основні відмінності між поняттями «ефективність» та «результативність», проведено аналіз та обґрунтування напрямів підвищення ефективності та покращення результативності господарської діяльності промислових підприємств, визначено чинники, що впливають на їх діяльність.

Зазначено, що всі чинники підвищення ефективності функціонування промислових підприємств зводяться до таких трьох напрямків: 1) управління витратами та ресурсами;

2) розвиток і вдосконалення виробництва та іншої діяльності; 3) удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності. Проведений аналіз функціонування промислових підприємств дозволив сформулювати перелік певних чинників, які здійснюють вплив на ефективність та результативність діяльності промислових підприємств, і згрупувати їх в наступні за такими ознаками: економічні, технологічні, організаційні, соціальні, політичні та природно-екологічні.

У висновках зазначено, що економічна ефективність підприємства - це один з типів ефективності, критерії якої визначаються відношенням досягнутого промисловим підприємством результату до здійснених витрат. Запропоновано декілька заходів щодо підвищення ефективності діяльності промислового підприємства.

В статье определены основные различия между понятиями «эффективность» и «результативность», проведен анализ и обоснование направлений повышения эффективности и улучшения результативности хозяйственной деятельности промышленных предприятий, определены факторы, влияющие на их деятельность.

Отмечено, что все факторы повышения эффективности функционирования промышленных предприятий сводятся к следующим трем направлениям: 1) управление затратами и ресурсами; 2) развитие и совершенствование производства и другой деятельности; 3) совершенствование системы управления предприятием и всеми видами его деятельности.

Проведенный анализ функционирования промышленных предприятий позволил сформировать перечень определенных факторов, оказывающих влияние на эффективность и результативность деятельности промышленных предприятий, и сгруппировать их в следующие по таким признакам: экономические, технологические, организационные, социальные, политические и природно-экологические.

В выводе указано, что экономическая эффективность предприятия - это один из типов эффективности, критерии которого определяются отношением достигнутого промышленным предприятием результата к осуществленным расходам. Предложено несколько мероприятий по повышению эффективности деятельности промышленного предприятия.

The article outlines the main differences between the concepts of "efficiency" and "performance", analysis and study areas to increase efficiency and improve the economic efficiency of industrial enterprises, the factors that affect their activities.

Indicated that all factors increasing the efficiency of industrial enterprises are reduced to the following three points: 1) cost management and resources; 2) the development and improvement of production and other activities; 3) improvement of the management and all kinds of its activity.

The analysis of the functioning of industrial enterprises allowed to form a list of factors that have an effect on the efficiency and performance of industrial activities, and group them in the following criteria: economic, technological, organizational, social, political and natural environment.

The findings indicated that the economic efficiency of enterprises - is a type of performance criteria which are determined by the ratio of the achieved results to the industrial enterprise to the expenses. Proposed several measures to improve the efficiency of industrial enterprises.

Ключові слова: ефективність, результативність, господарська діяльність, промислове підприємство.

Вступ. Постановка проблеми щодо ефективного виробництва завжди посідала перше місце серед актуальних проблем в економічній науці. На різних рівнях управління економікою завжди виникає зацікавленість нею від приватного до державного.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні необхідним є виконання активних дій щодо підвищення ефективності функціонування на вітчизняних підприємствах. Особливий інтерес зі сторони як вчених, так і економістів-практиків викликають питання щодо оцінки ефективності виробничої діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретних технологій та засобів забезпечення ефективного функціонування промислових підприємств.

Питанням ефективності функціонування промислових підприємств займалися такі відомі вітчизняні науковці як Т. Божидарник, З. Варналій, В. Лукаш, З. Герасимчук, Ю. Гудзь, Є. Лавров, Р. Момотюк, В. Савчук, П. Саблук, С. Салига, О. Терещенко, Н. Фарафонова, Г. Черевко.

Постановка завдання. Сучасний стан і динаміка розвитку світових ринків свідчать про те, що в період подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи, а за оцінками багатьох науковців та практиків знаходячись на порозі другої хвилі цієї кризи, промислові підприємства України повинні стати головною складовою забезпечення економічної безпеки країни для досягнення соціальної стабільності та поступового розвитку економіки держави.

Стан розвитку промислових підприємств на сьогодні має цілу низку нерозв'язаних проблем. На рівні з підприємствами, які на шляху свого розвитку мають інноваційне підґрунтя, функціонує достатньо велика кількість підприємств, які здійснюють свою діяльність на основі основних засобів і технологій, які знаходяться на межі своїх можливостей як морального, так і фізичного зносу. В більшості випадків така ситуація зумовлена не стільки небажанням вносити зміни, скільки відсутністю ресурсів, в першу чергу фінансових, для проведення змін.

За необхідності підвищення ефективності та покращення результативності господарської діяльності промислових підприємств, постає питання визначення та дослідження чинників, що впливають на їх діяльність.

Методологія. Вирішення поставлених у даній роботі завдань було здійснено за допомогою використання методів *системного і порівняльного аналізу, експертного і графічного аналізу, економіко-математичного аналізу*. Також у процесі дослідження був використаний *абстрактно-логічний метод* - при узагальненні понять ефективності та результативності промислового підприємства та формулюванні висновків.

Дослідження роботи ґрунтується на наукових концепціях та теоретичних

досягненнях вітчизняних вчених. Інформаційною базою дослідження стали: наукові праці провідних вітчизняних економістів, публікації з періодичних видань.

Метою даної статті є визначення чинників впливу та обґрунтування напрямів підвищення ефективності та покращення результативності господарської діяльності промислових підприємств.

Результати дослідження. Зі становленням ринково орієнтованої системи економіки та розвитком досконалих конкурентних відносин між суб'єктами господарювання в Україні необхідним є впровадження одночасно керівного і керованого організаційно-економічного механізму, який був би здатним забезпечити стабільне, а головне - ефективне та високоприбуткове функціонування найважливіших структурних одиниць будь-якої економіки - промислових підприємств - та здійснити інтенсивну мобілізацію відтворювальних процесів як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Саме з цих причин важливим завданням має стати пошук дійових напрямків підвищення ефективності функціонування промислових підприємств. Першочерговим кроком до розв'язання цього завдання є визначення чіткої класифікації. Всі чинники, що впливають на підвищення ефективності функціонування промислових підприємств, можна звести до трьох напрямків:

1) *управління витратами і ресурсами* (проведення заходів щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства: економія витрат живої праці, зменшення енергоємності, фондомісткості, матеріаломісткості тощо);

2) *розвиток і вдосконалення виробництва та іншої діяльності* (прискорене впровадження результатів НТП в практичну діяльність підприємства, удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності, підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції, забезпечення всіх видів діяльності вимогам сучасності);

3) *удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності* (визначення місця реалізації в системі управління діяльністю. Слід розглядати *внутрішні* (фактори, якими можливо керувати на рівні підприємства) та *зовнішні фактори* (управління якими майже неможливо, оскільки вони потребують суттєвих структурних змін, розгалуження інфраструктури підприємства, залучення інституціональних механізмів для забезпечення належних передумов функціонування підприємства, удосконалення та розробка дієвих державних економічних та соціальних програм розвитку суспільства)) [4].

Питання чіткого визначення та розмежування понять ефективності та результативності діяльності підприємств знаходиться в процесі розгляду багатьох науковців. Вчені Г. Черевко та В. Лукаш зробили припущення, що досить часто поняття ефективності вживається як синонім результативності. Але якщо брати до уваги те, що результатом діяльності є продукт, який не задовольняє певних вимог, насамперед суспільних і не відповідає встановленим параметрам, а тому не має практичного застосування, одержаний результат не можна вважати ефективним, так само як не була б ефективною дана діяльність [8].

Тому логічним є підтримка такого припущення більшості науковців - "ефективність діяльності" передбачає отримання позитивного результату, додатного значення показника або системи показників, за допомогою яких вона визначається. Однак, враховуючи нещодавню економічну кризу та викликані нею зміни у законодавчо-правовій базі, значна кількість промислових підприємств

працюють збитково, тому щодо них доцільніше вживати термін “результативність діяльності” [6].

Економічна ефективність - це економічна категорія, яка кількісно визначається через відношення результату діяльності до витрат, що забезпечили одержання цього результату.

Ефективність діяльності промислових підприємств оцінюється за допомогою визначення ефективності використання ресурсного потенціалу: земельних, трудових ресурсів, матеріально-технічної бази, особливо в частині основних виробничих засобів, і визначається через мінімізацію витрат ресурсного потенціалу на виробництво одиниці якісної продукції. Ці показники головним чином викликані специфікою процесу виробництва, технікою, технологіями, організацією виробництва та праці, співвідношенням екстенсивних та інтенсивних факторів розвитку виробництва [6].

Проведений аналіз функціонування промислових підприємств дозволив сформулювати перелік чинників, які безпосередньо здійснюють вплив на ефективність та результативність їх діяльності, і дозволив згрупувати їх в наступні:

–*економічні* (визначають стан розвитку фінансово-кредитної системи, рівень відсоткових ставок, рівень податкового навантаження, інвестиційний клімат, рівень конкуренції). Дані чинники здійснюють вплив на підприємства в короткостроковому періоді, вони є найсуттєвішими для підвищення ефективності і результативності поточної діяльності підприємства;

–*технологічні* (визначають рівень розвитку технологій, стан виробничої бази, стан інноваційного розвитку підприємства). Здійснюють вплив на підприємства в довгостроковій перспективі, вони є внутрішніми, їх використання залежить виключно від управлінських рішень;

–*організаційні* (визначають рівень розвитку інфраструктури, співпрацю з науково-дослідними установами, залучення нових управлінських технологій, співпрацю підприємств з органами місцевої влади);

–*соціальні* (визначають розвиток соціальної інфраструктури, рівень освіти, кваліфікацію та стан здоров'я кадрів, умови праці, рівень купівельної спроможності населення). Ці чинники впливають на соціальну атмосферу в суспільстві, впевненість у майбутньому, що в свою чергу впливає на продуктивність праці;

–*політичні* (визначають політичні рішення держави, щодо входження до різних економічних союзів, митних просторів, чи введення мит, квот і ліцензій на експорт-імпорт певної продукції). Здійснюють макроекономічний вплив, суттєво впливають на існування підприємств в цілому;

–*природно-екологічні* [5].

Основними показниками економічної ефективності промислових підприємств виступає *система коефіцієнтів рентабельності*. Показники рентабельності визначаються на основі величини отриманого суб'єктом підприємницької діяльності прибутку [1].

Показники економічної ефективності є найважливішими інструментами реалізації економічної політики промислового підприємства і ключовими засобами обґрунтування управлінських рішень, таких рішень щодо оптимізації витрат ресурсів, удосконалення цінової політики та підвищення конкурентоспроможності підприємства (рис. 1).

Рис. 1 - Система оцінки показників ефективності виробництва

Джерело: розроблено автором на основі: [3; 7]

Також, для підприємства дуже важливим є проведення *аналізу показників прибутку*, який відображає ефективність діяльності підприємства за окремий період.

Головною метою будь-якої підприємницької діяльності є досягнення економічного ефекту у вигляді прибутку. На сьогоднішній день в Україні за умов реформування економіки спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, що означає збитковість багатьох промислових підприємств. Спираючись на дані фактори управління підприємством вимагає вдосконалення методів оцінки і прогнозування власного прибутку. За більшої уваги до цієї економічної категорії, підприємство здатне до ефективнішого функціонування.

Планування прибутку визначає процес розробки системи заходів щодо забезпечення його формування в необхідному обсязі й ефективне використання відповідно до завдань розвитку підприємства в майбутньому періоді.

Важлива роль у ефективній діяльності промислового підприємства відводиться *аналізу собівартості продукції*. Собівартість продукції, а саме її зниження, є основним чинником розвитку економіки підприємства.

Слід також зазначити, що вдосконалення системи управління витратами спрямоване на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження та зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності промислового підприємства.

Висновки. *Теоретичне та практичне значення результатів дослідження* полягає у тому, що виходячи зі специфічних особливостей промислових підприємств, можна виділити такі заходи підвищення ефективності діяльності промислового підприємства мають стати:

1. удосконалення методів планування та контролю;
2. підвищення ступеня використання наявної техніки та обладнання, запровадження нового покращеного обладнання;

3. удосконалення системи управління на підприємстві;
4. прискорене запровадження результатів НТП та організаційного прогресу в практичну діяльність підприємства;
5. удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності підприємства, її планування та мотивації;
6. підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції;
7. удосконалення та постійне коригування всіх видів діяльності для забезпечення їх вимогам сучасності та інші.

Наукова новизна полягає у тому, що, на думку автора, ефективність діяльності промислових підприємств слід розглядати не лише з точки зору отриманих результатів, а й щодо відповідних чинників впливу на даний вид діяльності та напрямів її вдосконалення для подальшого покращення загального рівня ефективності промислового підприємства.

Відповідно *рекомендації, щодо покращення ефективності діяльності промислових підприємств* полягають в управлінні витратами і ресурсами, тобто проведенні заходів щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства (економія витрат живої праці, зменшення енергоємності, фондомісткості, матеріаломісткості тощо), розвитку та вдосконаленні виробництва (прискорене впровадження результатів НТП в практичну діяльність підприємства, удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності, підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції, забезпечення всіх видів діяльності вимогам сучасності), вдосконаленні системи управління підприємством та всіма видами його діяльності (визначення місця реалізації в системі управління діяльністю).

Література:

1. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства: Навч. посіб.. К: КНЕУ, 2000. 325 с.
2. Любушин Н.П. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства. М: Юніті, 2003. 471 с.
3. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2003. 278 с.
4. Примак Т.О. Економіка підприємства: Навч. посіб. К.: Вікар, 2002. 176 с.
5. Савіцька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства: 2-е вид.: перероб. і доп. Мн.: ИП "Екоперспектива" - 1997. 372 с.
6. Фарафонова Н.В. Сутність і складові ефективності господарської діяльності підприємств АПК / Фарафонова Н.В. // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - №10. - С. 176-185.
7. Хлопчан М.І. Організація і планування виробництва: теорія і практика: Навч. посіб. / М.І. Хлопчан, П.С. Харів, І.М. Бойчик, О.Я. Лотиш. - Тернопіль, 1996. - 419 с.
8. Черевко Г. Людський аспект соціально-економічної ефективності / Г.Черевко, В.Лукаш // Економіка України. - 1998. - № 3. - С. 47-51.